

De Italiaanse denker Niccoló Machiavelli (1536-1603) staat bekend om zijn opvattingen over machtspolitiek, de op 'staatsraison' gebaseerde staat, die ten koste gaat van religie en moraal. Nadat het boek *De Vorst* (*Il principe*) in 2006 in een nieuwe Nederlandse editie op de markt kwam, verschijnt nu de uitgave van dr. J.F. Otten (1901-1940) met daarin de bijdrage 'Machiavelli, sleutel van onze tijd' (1940). Het was zijn zwanenzang toen hij in 1940 door een bom van de Luftwaffe getroffen werd en stierf. Het boek en de inleiding geven een bijzondere sfeer aan het onderwerp in de toenmalige tijd van nazidictatuur.

Machiavelli beschrijft hoe een nieuwe staatsman (*principi nuovi*) dient te handelen om zijn pas verworven macht te consolideren en vanzelfsprekend te maken. Een vorst die zijn macht wil consolideren dient bij het volk de juiste gevoelens te kweken. Hij hoeft niet echt geliefd te zijn, zolang hij maar gevoelens van haat en minachting voorkomt! Twee begrippen staan centraal: *virtù* (positieve eigenschappen van de vorst, waardoor hij zich capabel toont) en *fortuna* (de kracht die zich buiten de mens bevindt en die hem positief of negatief beïnvloedt). Bepalend voor het succes van een vorst is dat hij met zijn capaciteiten de *fortuna* onder controle weet te brengen. Machiavelli is volgens Otten geen determinist want hij respecteert de vrijheid die het beste gebruikt kan worden door hen die door de *virtù* bezielde zijn. Een aanpak die alleen succes kan hebben zolang hij harmonieert met de tijdgeest. De ware vorsten zijn de leiders die in tijden van wanorde en anarchie met desnoods ijzeren vuist orde scheppen.

Machiavelli is een realist én relativist. Godsdienst is weliswaar een fundament van de staat, maar er is slechts een middel om de staat te handhaven. Het individu moet zich houden aan de voorschriften van godsdienst en moraal, de wetten en gewoonten eerbiedigen. Voor de staatsman gelden die regels niet, voor hem is de '*raison d'état*' de enige maatstaf. Woordbreuk is een van de middelen van de 'machiavellistische' staatkunde, als daarmee een doel wordt bereikt. Otten: 'Macht is de spil waar alles om draait. Hij die macht heeft, heeft gelijk; de zwakkere heeft altijd ongelijk.'

Machiavelli heeft verachting voor de mens, die aangeboren slecht is. De staatkunde moet zich niet laten door onpraktisch idealisme vanuit een verheven visie op de mens in plaats van te zien hoe deze werkelijk is. Een aangrijpend politiek-filosofisch werk dat de menselijke drijfveren onthult maar

waar ook begrip is voor het optreden van een vorst in een tijd van anarchie en onrecht. Alleen is de lijn naar dictatuur flinterdun, reden waarom Mussolini het boek aanpreeft, zo laat Otten overtuigend zien.

Bron: Dr. K. van der Zwaag in *Zicht* 2013-1. *Tijdschrift voor gereformeerd zicht op politiek en maatschappij*